

HOZIRGI DAVRDA JAHON MAMLAKATLARI TA'LIM TIZIM VA PEDAGOGIKA FANI RIVOJI

Abdug'offorova Shodiya, Mamatxanova Nargiza

Namangan davlat pedagogika instituti, Aniq va Tabiiy fanlar fakulteti, Texnologik ta'lim
yo'nalishi, TXT BU 24 guruh talabasi

Namangan davlat pedagogika instituti, Ilmiy rahbar

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20228339>

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi davrda jahon mamlakatlari ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalari va pedagogika fanidagi zamonaviy yondashuvlar tahlil qilingan. Ta'limni raqamlashtirish, inklyuziv ta'limning ahamiyati hamda o'qitishning innovatsion metodikalarini joriy etish masalalari yoritilgan. Shuningdek, maqolada global mehnat bozori talablariga mos ravishda yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda ta'lim tizimining o'rni va pedagogik innovatsiyalarning ahamiyati xususida xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: XX asr jahon ta'lim tizimidagi global tendensiyalar, iqtisodiy rivojlangan davlatlar ta'lim tizimi, ta'lim modellari, xalqaro loyihalar va ta'lim dasturlari, Ta'lim tizimi, pedagogika fani, raqamlashtirish, innovatsion texnologiyalar, globallashuv, zamonaviy yondashuvlar, inklyuziv ta'lim, sifatli ta'lim

Аннотация: В данной статье анализируются тенденции развития систем образования стран мира и современные подходы в педагогической науке на современном этапе. Рассматриваются вопросы цифровизации образования, значимость инклюзивного обучения и внедрение инновационных методик преподавания. Также в статье сделаны выводы о роли системы образования и значении педагогических инноваций в подготовке высококвалифицированных кадров в соответствии с требованиями глобального рынка труда.

Ключевые слова: Система образования, педагогическая наука, цифровизация, инновационные технологии, глобализация, современные подходы, инклюзивное образование, качество образования, Глобальные тенденции в мировой системе образования 20-го века, системы образования экономически развитых стран, образовательные модели, международные проекты и образовательные программы

Abstract: This article analyzes the development trends of world education systems and modern approaches in pedagogical science in the contemporary era. It covers the digitalization of education, the importance of inclusive learning, and the implementation of innovative teaching methodologies. Furthermore, the article provides conclusions on the role of the education system and the significance of pedagogical innovations in training highly qualified personnel in accordance with the requirements of the global labor market.

Keywords: Education system, pedagogical science, digitalization, innovative technologies, globalization, modern approaches, inclusive education, quality of education, Global trends in the world education system of the 20th century, education systems of economically developed countries, educational models, international projects and educational programs

Jahon ta'lim tizimi global yondashuvlarda avvaldan o'rtacha qalamga olib kelgan. Bu avvalgi zamonlarda avtandil hamda o'qlar ilk ma'naviy tadqiqotchilar va ilm-fanlar bo'lya badal qilish

yuzasidan orqaga qoladi. Lekin XX asrda hodisalar hodisalari, globalizatsiya davrida ta'lim tizimlarida moddalar taraqqiyotining chap nishoni ko'rinib turibdi. Bugungi kunda, global ta'lim tizimi yangiliklari, milliy ta'lim tizimlaridan xilof farq qiladigan modellashtirishlar va boshqa narsalar yuzaga kelib chiqib, shu bilan birga, har bir davlat o'z tizimida ta'limni rivojlantirish uchun yuqori samaradorlikka nisbatan tashvishlanmoqda.

Global Ta'lim Tizimlari va Ular O'rtasidagi Farqlar

Global ta'lim tizimida, birinchi navbatda, shaxslar uchun eng muvofiq va sifatli ta'lim tizimini yaratish, davlatlararo va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, o'z mamlakatlarida ta'limni mustaqil tashkil qilish yoki ta'lim programmalari va tizimlarini yagona vaqtda birlashtirish kabi asosiy maqsadlar ko'rsatiladi. Shu bilan birga, global ta'lim tizimlari moliyaviy modellashtirish va shaxsiy yuksaltirishni kuchaytirish, xalqaro munosabatlar va chegara, milliy hududdaro ko'rsatkichlarni pasaytirish, huquqiy madaniyatlar va demokratik qo'llanmalar yaratish kabi muhim vazifalar ham uchraydi.

XX asr jahon ta'lim tizimidagi global tendentsiyalar

Qiyosiy pedagogikaning asosiy tarkibiy qismlari zamon va makon omillaridir. Zamon omili bir xil pedagogik tizimni turli tarixiy davrlar, asrlar, yillarda taqqoslashni nazarda tutadi. Bunda turli tarixiy davrlarda yuzaga kelgan pedagogik nazariyalar o'rganiladi.

Makon omili esa turli hududlarda joylashgan davlatlarning pedagogik tizimlarini taqqoslashni nazarda tutadi. Quyida makon omiliga ko'ra turli davlatlar ta'lim modelini taqqoslab ko'ramiz. Masalan:

Amerika modeli: kichik o'rta maktab → o'rta maktab → katta o'rta maktab → 2 yillik kollej → universitet tizimidagi 4 yillik kollej → magistratura → Doktorantura

Fransiya modeli: onalar maktabi → o'rta maktab → kollej → texnologik, kasbiy va umumta'lim litseyi → universitet → magistratura → doktorantura.

Germaniya modeli: umumiy maktab → real bilim yurti, gimnaziya va asosiy maktab → oliy o'quv yurti → magistratura → doktorantura.

Angliya modeli: birlashgan maktab → grammatik va zamonaviy maktab → kollej → universitet, magistratura, doktorantura.

Rossiya modeli: umumta'lim maktabi → to'liq o'rta maktab, gimnaziya va litsey-kollej → institut, universitet, akademiya → magistratura → doktorantura.

Qozog'iston modeli: to'liq umumta'lim o'rta maktab → kollej → universitet, akademiya (bakalavriat) → magistratura → doktorantura.

Demak, zamon va makon omillariga ko'ra pedagogik tizimlar modelini taqqoslashda yangi pedagogik bilimlar yuzaga keladi. Uning mazmunida quyidagilar aks etadi:

- ta'limning zamonaviy holatini qayd etish; - ta'lim siyosatini takomillashtirish, muqobil ta'lim siyosatini taklif qilish; - ta'lim jarayonlarida kutilayotgan holatlarni bashorat qilish; - qiyosiy pedagogikaning nazariyasi va metodologiyasini boyitish.

XX asr oxirida jahon ta'lim tizimida quyidagi global tendentsiyalar ajratib ko'rsatildi:

1) ta'lim tizimini demokratlashtirishga intilish, ya'ni ta'limning hamma uchun ochiqligi, ta'lim tizimining uzluksizligi, ta'lim muassasalariga mustaqillikning taqdim etilishi; 2) shaxsga ta'lim olish huquqining to'liq ta'minlanishi (har bir insonga millati, irqi, kelib chiqishidan qat'iy nazar istalgan turdagi ta'lim muassasasida ta'lim olishi); 3) ma'lumot olishga ijtimoiy-iqtisodiy omillarning sezilarli ta'siri (pullishartnoma asosida tahcil olish); 4) xilma-xil qiziqish va o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan o'quv-tashkiliy tadbirlar ko'lamining ortib borishi; 5) ta'lim xizmatlari bozorining o'sishi; 6) oliy ta'lim tarmoqlarining kengayishi va

talabalarining ijtimoiy tarkibining o'zgarishi; 7) ta'limni boshqarish sohasida o'ta markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan boshqaruv uyg'unligini ta'minlash; 8) rivojlangan davlatlar tomonidan ta'lim moliyalashtiriladigan asosiy ob'ektga aylanishi; 9) ta'lim dasturlarini doimiy yangilash va modernizatsiyalash; 10) "o'rtacha o'zlashtirish"ga yo'nalganlikdan, har bir o'quvchining o'ziga xosliklarini ochish hamda ularning qiziqishi va qobiliyatlarini rivojlantirishga etibor qaratilishi; 11) rivojlanishida nuqsoni bor bo'lgan bolalar ta'limi uchun qo'shimcha resurslarni izlab topish.

Jahon ta'limi muammolarini hal etishda turli ta'lim tizimlari ishtiroki zaruriyatini talab etadigan yirik xalqaro dastur va loyihalash muhim ahamiyat kasb etadi. Yirik xalqaro loyihalarga quyidagilar kiradi:

- ERAZMUS – maqsad Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlar talabalarinin mobilligini taminlash (masalan, dastur doirasida 10% talabalar Yevropa mamlakatlaridagi boshqa oliy ta'lim muasssalarda o'qishga borishlari kerak).
- LINGVA — bu dastur kichik sinflardan boshlab chet tillarni o'rganish samaradorligini oshirishga mo'ljallangan.
- EVRIKA – ushbu loyihaning maqsadi SHarqiy Yevropa davlatlari bilan amalga oshirilayotgan tadqiqotlarni uyg'g'unlashtirish.
- ESPRIT — yangi axborot texnologiyalarini yaratish sohasida Yevropa universitetlaririni, kompyuter firm kuch va imkoniyatlarini birlashtirishni talab etuvchi loyiha.
- EIPDAS — arab davlatlarida ta'limni rejalashtirish va boshqarishni takomillashtirish sohasiga doir dastur.
- TEMPUS – Yevropa Ittifoqining hamkordavlatlarda oliy ta'limni rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturi.
- IRIS — xotin-qizlarning kasbiy ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirishga yo'naltirilgan loyihalar tizimi.

Otgan asrning 80-yillarida Finlyandiyada oliy talim sohasida keng kolamli islohotlar otkazildi. Oshandan beri har bir bolajak oqituvchi – ilmiy izlanish olib borgan magistr darajasiga ega mutaxassisdir. On yil otgach, oqituvchilardan oquv dasturlari va oqitish usullarini tuzish talab qilindi. Kopincha mudiralar va direktorlarning ozlari oqituvchilik qiladi va oz maktabida dars beradi. Fin maktablarida aniq belgilangan iyerarxiya yoq: aksariyat direktorlar ham dars berishadi, ham boshqarishadi. Bu bilan talim sohasidagi yetakchilar sinfda dars berish orqali bevosita tajribaga ega boladilar. Oqituvchilarga ozlari singari muammolarga duch keladigan hamkasblari rahbarlik qilsa, tanqidni yaxshiroq qabul qilishadi va muammolarni bemalol muhokama qila olishadi.

Ta'limning milliy modeli

Ta'limning milliy modeli — O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini yangilangan sog'lom pedagogik tafakkur asosida tubdan isloh qilish, ta'lim tarbiya muassasalarida tayyorlanadigan kadrlarni intellektual, ma'naviy va axloqiy saviyasiga ko'ra rivojlangan mamlakatlardagi darajaga yetkazish bo'yicha belgilangan nazariymetodologik, amaliypedagogik yondashuvlar majmui. Ta'limning milliy modelida ma'naviyintellektual jihatdan barkamol shaxsning o'z ijodiy qobiliyatini to'la namoyon etishini ta'minlash ko'zda tutiladi.

Jahon ta'lim tizimi tajribasida mutloq yangilik bo'lgan Ta'limning milliy modeli. shaxs, davlat va jamiyat, uzluksiz ta'lim, fan, ishlab chiqarish. singari 5 tarkibiy qismdan iborat. O'zbekiston Respublikasining Kadrlar tayyorlash milliy dasturida Ta'limning milliy modelim. tarkibiy qismlari ta'riflanib, ularning asosiy vazifalari belgilab berilgan. Jumladan, shaxs — kadrlar tayyorlash tizimining bosh sub'yekti va ob'yekti, ta'lim sohasidagi xizmatlarning iste'molchisi va ularni amalga oshiruvchidir. Ta'limning milliy modelining o'ziga xosligi tarkibiy qismning boshlanishidayoq yaqqol namoyon bo'ladi. Unda shaxsga ta'limning iste'molchisi, ya'ni ob'yektigina emas, balki uni amalga oshiruvchi, ya'ni ta'lim jarayonining sub'yekti sifatida ham

qaraladi. Bu hol shaxsni ta’limning iste’molchisidan bu jarayonning ijrochisiga aylantiradi, uning faolligini oshirib, rivojlanishini tezlashtiradi.

Davlat va jamiyat — ta’lim hamda kadrlar tayyorlash tizimi faoliyatini tartibga solish va nazorat kilishni amalga oshiruvchi, kadrlar tayyorlash va ularni kabul kilib olishning kafillaridir. Ta’limning milliy modelim.ga ko’ra, davlat va jamiyat o’z zimmasiga kadrlar tayyorlash ishini tashkil etish, ta’lim jarayonini nazorat qilish hamda tayyorlangan mutaxassislar faoliyatini yo’lga qo’yish kafolatini oladi.

Uzluksiz ta’lim — malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosi bo’lib, ta’limning barcha turlarini, davlat ta’lim standartlarini, kadrlar tayyorlash tizimi tuzilmasi va uning faoliyat kursatish muhitini o’z ichiga oladi. Ta’limning milliy modelim. shaxsning kamoloti umr bo’yi davom etadigan uzluksiz jarayon ekanligiga asoslanadi. Shuning uchun ham ta’lim tizimlarining barkamol insonni shakllantirishda ishtirok etishi lozim bo’lgan barcha bo’g’inlar faoliyati uzviy va uzluksiz bo’lishi ko’zda tutiladi. Ta’limning muayyan bosqichida biror shaxsda shakllantirilishi lozim bo’lgan bilim, malaka va kunikmalar miqdori, tartibi qamda bajarilish jarayoni ayni shu uzluksiz ta’lim tomonidan amalga oshirilishi zarur bo’ladi.

Fan — yuqori malakali mutaxassislar tayyorlaydi va ulardan foydalanadi, ilg’or pedagogik va axborot texnologiyalarini ishlab chiqadi. Ta’limning milliy modelim.ning bu tarkibiy qismiga Kadrlar tayyorlash milliy dasturida alohida ahamiyat berilgan. Chulki malakali mutaxassislarni tayyorlashda fan yutuklaridan foydalanilganidek, yuqori malakali mutaxassislar ishtirokisiz fanning rivojlanishi ham mumkin emas. Demak, fan bir vaqtning o’zida tayyorlovchilik, iste’molchilik, rivojlantiruvchilik vazifalarini bajaradi.

References:

1. "O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi va uning rivoji" – O'zbekiston Respublikasi Xitoy elchixonasi
2. Ismatov N. "O'zbekistonda gender tengligi masalalari".
3. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining 2023-yilga mo'ljallangan rejalariga doir hisobotlar.
4. <http://www.myshared.ru/slide/1439995/>
5. <https://azkurs.org/pedagogika-tarixi-fan-sifatida-eng-qadimgi-davrlardan-vii-asrgv2.html?page=4>